

Programski upravljana Wikipedija

Strusa, Janko

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Mechanical Engineering and Naval Architecture / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet strojarstva i brodogradnje**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:235:103959>

Rights / Prava: [In copyright/Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Mechanical Engineering and Naval Architecture University of Zagreb](#)

SVEU ILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET STROJARSTVA I BRODOGRADNJE

ZAVRŠNI RAD

Janko Strusa

Zagreb, 2015.

SVEU ILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET STROJARSTVA I BRODOGRADNJE

ZAVRŠNI RAD

Mentori:

Prof. dr. sc. Mario Essert, dipl. ing.

Student:

Janko Strusa

Zagreb, 2015.

Izjavljujem da sam ovaj rad izradio samostalno koriste i ste ena znanja tijekom studija i navedenu literaturu.

Zahvaljujem se voditelju rada prof. dr. sc. Mariju Essertu na razumijevanju, podršci i na stru nim savjetima.

Janko Strusa

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET STROJARSTVA I BRODOGRADNJE

Središnje povjerenstvo za završne i diplomske ispite

Povjerenstvo za završne ispite studija strojarstva za smjerove:
 proizvodno inženjerstvo, računalno inženjerstvo, industrijsko inženjerstvo i menadžment, inženjerstvo
 materijala i mehatronika i robotika

Sveučilište u Zagrebu Fakultet strojarstva i brodogradnje	
Datum	Prilog
Klasa:	
Ur.broj:	

ZAVRŠNI ZADATAK

Student: **Janko Strusa** Mat. br.: 0248002217

Naslov rada na hrvatskom jeziku: **Programski upravljana Wikipedija**

Naslov rada na engleskom jeziku: **Program controlled Wikipedia**

Opis zadatka:

Wikipedija kao otvorena enciklopedija već dugi niz godina dominira WEBom – najveći pretraživači (*Google, Yahoo*) postavljaju je po prioritetu ispred drugih izvora, a broj dokumenata i korisnika/čitatelja eksponencijalno raste (hrvatska wikipedija ima oko 140.000 članka, čime zauzima 39 mjesto između ukupno 285 nacionalnih wikipedija). Osim svoje enciklopedijsko-informacijske službe Wikipedija ima mogućnost programskog upravljanja, što je važna značajka u odnosu na faktografska postavljanja/editiranja. U ovom radu potrebno je istražiti upotrebu Wikipedije u smislu programske upravljanja za računalni unos i obradbu podataka u njenom vlastitom radnom okviru (eng. *Wikipedia framework programming*). –

1. Proučiti i opisati Wikipedija administriranje;
2. Zamisliti i isprogramirati Wikipediju u Python programu uz pomoć web2py programske alate;
3. U tako dobivenu Wikipediju ugraditi obrasce za unos i provjeru podataka, te tvorbu podataka programskim putem;
4. Istražiti mogućnosti statističke obradbe podataka i njihove vizualizacije unutar Wiki okoliša.

Zadatak zadan:

25. studenog 2014.

Zadatak zadao:

Prof.dr.sc. Mario Essert

Rok predaje rada:

1. rok: 26. veljače 2015.
2. rok: 17. rujna 2015.

Predviđeni datumi obrane:

1. rok: 2., 3., i 4. ožujka 2015.
2. rok: 21., 22., i 23. rujna 2015.

Predsjednik Povjerenstva:

Prof. dr. sc. Zoran Kunica

SADRŽAJ

SADRŽAJ	I
POPIS SLIKA	III
POPIS TABLICA.....	V
SAŽETAK.....	VI
SUMMARY	VII
1. POVIJEST.....	1
1.1. Temelji wiki filozofije	1
1.2. Po etak Wikipedije	3
2. USTROJ WIKI SUSTAVA	5
2.1.1. Organizacija.....	5
2.1.2. Namespaces	5
2.2. Su elje.....	5
2.3. Administracija.....	7
2.3.1. Pretraživanje.....	7
2.3.2. Ure ivanje lanaka	7
2.3.3. Kreiranje lanaka.....	9
2.3.4. Pra enje izmjena.....	10
2.3.5. Multimedijski privici	10
3. WEB2PY.....	12
3.1. Database Abstraction Layer (DAL).....	13
3.1.1. Primjer korištenja baze	13
3.2. Markmin	14
3.3. Web2Py wiki	15

3.4.	Administratorsko suđenje	15
4.	ANGULARJS	17
4.2.	Koncept rada.....	19
4.2.1.	Kontroler	20
4.3.	Korištenje unutar Web2Py okruženja	23
5.	Wiki aplikacija rađena s Web2Py	24
5.1.	Obrasci za unos, provjeru i tvorbu podataka programskim putem	31
5.2.	Vizualizacija statističkih podataka	33
5.2.1.	Tipovi grafikona za vizualizaciju	34
6.	ZAKLJUČAK	37
	LITERATURA	38
	PRILOZI.....	39

POPIS SLIKA

Slika 1.	Rekonstrukcija HyperText prikaza	2
Slika 2.	Prikaz rangiranosti Wikipedije po dnevnoj posjeti od 2002. godine	4
Slika 3.	Su elje Wikipedije	6
Slika 4.	VisualEditor traka za ure ivanje teksta	8
Slika 5.	Wiki ure iva	8
Slika 6.	Stranica povijesti lanka	10
Slika 7.	Prikaz slike unutar lanka	11
Slika 8.	Mali reproduktor za korištenje unutar teksta	11
Slika 9.	Wiki reproduktor za zvuk	11
Slika 10.	Korisni ki zahtjev	12
Slika 11.	Mogu nosti administriranja aplikacije	16
Slika 12.	Prikaz konvencionalnog pristupa kreiranja pregleda	18
Slika 13.	Na in kreiranja pregleda s angularom	19
Slika 14.	Primjer AngularJS aplikacije	23
Slika 15.	Veza podataka kroz MVC strukturu	23
Slika 16.	Ustroj wiki aplikacije	25
Slika 17.	Prikaz naslova lanka unutar kategorije Hrvatska	26
Slika 18.	Glazbeni reproduktor	27
Slika 19.	Prikaz lanka	28
Slika 20.	Obrasci za postavljanje i pregled privitaka	29
Slika 21.	Meta stranica za statisti ke podatke	29
Slika 22.	Pregled uvoza xls datoteke	30
Slika 23.	Prazan radni list	32
Slika 24.	Forma za kreiranje grafa	34
Slika 25.	Stup asti grafikon	34
Slika 26.	Površinski grafikon	35
Slika 27.	Linijski grafikon	35
Slika 28.	Grafikon s mjeđu imi	36
Slika 29.	Okrugli grafikon	36
Slika 30.	Raspršeni grafikon	36

POPIS TABLICA

Tablica 1.	Primjer wiki markup sintakse.....	9
Tablica 2	Markmin sintaksa	27

SAŽETAK

U ovom radu proučit će se mogunosti wiki sustava te će se razmotriti njihova upotreba prilikom statističke obrade i vizualizacije podataka. Na početku će se prikazati povijesni pregled razvoja wiki na ina rada i ideje koje su doveli do sustava koji se danas koristi u jednoj od najvećih online enciklopedija. Koristeći Wikipediju bit će opisan ustroj wiki sustava kroz njegove organizacije i administracije. Tako će se objasniti postupak uređivanja i kreiranja članaka, te njihova kategorizacija na stranicama Wikipedije. U drugom dijelu bit će prikazan kratak pregled alata koji će se koristiti prilikom razvoja wiki sustava korištenog u ovom radu. Tu će biti objašnjen Web2Py framework temeljen na Python programskom jeziku i AngularJS framework pisan JavaScript programskim jezikom. Završit će se sa pregledom na ina rada takve wiki aplikacije unutar koje su integrirani obrasci za unos i vizualizaciju statističkih podataka.

Ključne riječi: Wikipedia, wiki, Web2Py, AngularJS, statistika, statistička obrada, vizualizacija podataka

SUMMARY

This paper studies the possibilities of wiki system and will consider their use in statistical analysis and data visualization. At the beginning of the paper we will present historical overview of the wiki development and the ideas that led to system that is today used in of the largest online encyclopedia. On example of Wikipedia there will be described the structure of the wiki way for organization and administration. Here will be explained the process of creating and editing articles and their categorization in the pages of Wikipidea. The second part will present a brief overview of the tools that were used for developing a wiki system that is presented in this paper. There will be explained Web2Py framework based on python programming language and AngularJS framework written in JavaScript programming language. In the end will be presented usage of developed wiki application which will include forms for creating statistical data set and their visualization.

Key words: Wikipedija, wiki, Web2Py, AngularJS, statistics, statistical analysis, data visualization

.

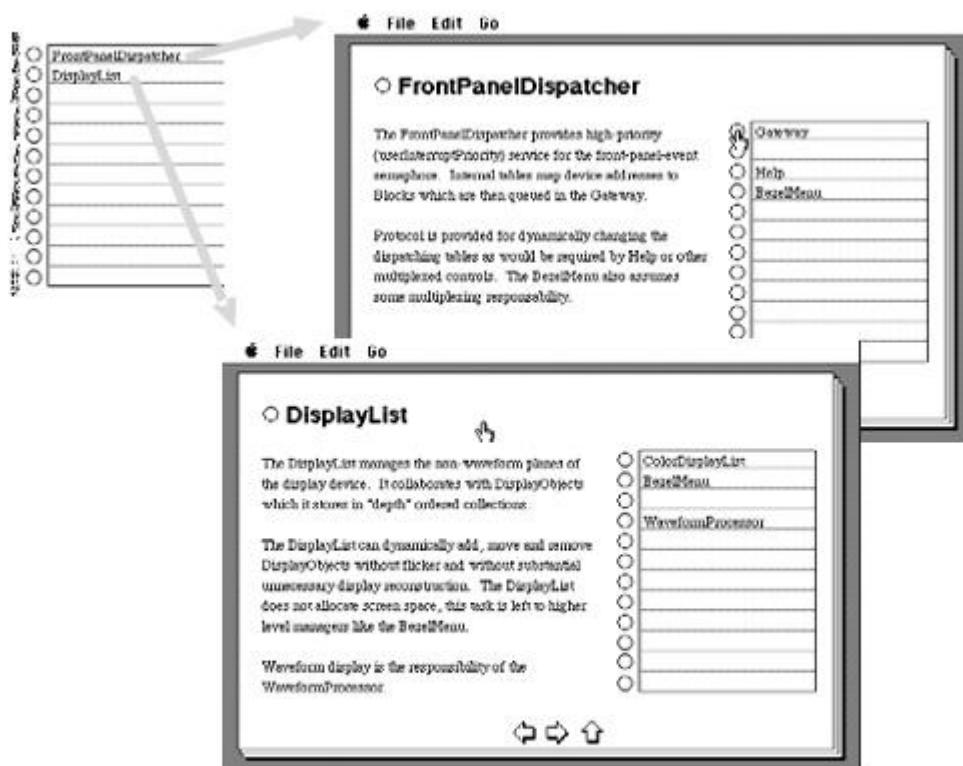
1. POVLJEST

Od svojih je po etaka wiki prošao dalek put. Od same ideje i jednostavnog razmišljanja Howarda Cunninghama pa do web stranice Wikipedija, koja je danas postala sinonim za enciklopediju. S preko 4 milijuna lanaka Wikipedija je postala vode i izvor znanja na internetu.

1.1. Temelji wiki filozofije

Nakon završetka školovanja, Howard Cunningham zaposlio se u Tek Labs, gdje je imao zadatku istražiti mogu nosti organiziranja njihovih softverskih projekata. Tako je zapo eo istraživati na ine kako dokumentirati ideje i projekte kako bi zaposlenici unutar razli itih odjela mogli dijeliti znanje. Prilikom prouavanja kako to posti i, Cunningham je sustav zamislio kao metafore koje vode na pravo mjesto unutar sustava. Nakon dugo vremena Cunningham je napokon otkrio alat koji e mu pomo i realizirati njegovu ideju. Apple Computer je svojim novim softverom zvanim HyperCard omoguio brzo i jednostavno povezivanje sadržaja. Otkri e hyperlinka ili jednostavno linka, ljudima je bilo omogu eno klikom na ekranu do i do sljede eg teksta ili multimedijskog sadržaja. Iako je HyperCard bilo dobro rješenje bilo je i nedostataka. Povezivanje kartica me usobno bilo je komplikirano. Povezivanje dviju kartica odvijalo se tako da se prvo moralo do i na karticu koju želimo povezati na prijašnju, a bez linka pristup toj kartici je otežan. Stoga je Cunningham doradio program tako da je stvaranje linka postalo jednostavno poput pisanja rije i. Pisanje rije i unutar liste jednostavno je označilo novi link koji je odmah bio povezan s karticom istoga naziva. U sluaju da kartica ne postoji ona se mogla kreirati jednostavno držanjem pritisnutog linka. Tako je kreiranje novoga sadržaja postalo višestruko jednostavnije i zaposlenici su to prepoznali.

Browsing Collaborators

Click to browse a collaborator, press and hold to create and link a new collaborator card.

Slika 1. Rekonstrukcija HyperText prikaza

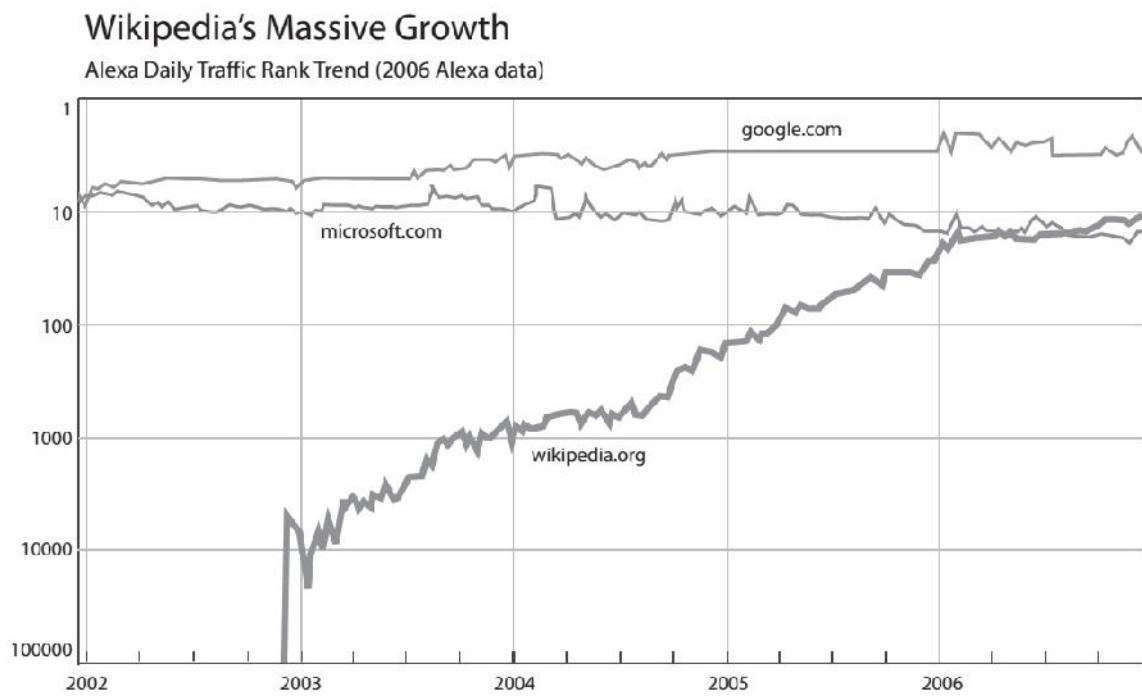
Radom na HyperCard sustavu Cunningham je postalo o to da je napravio brz i jednostavan način za organizaciju podataka. Do podataka se moglo doći preko više puteva povezanih kartica. Linkovi su postali moćan alat za organizaciju. Problem je bio u tome što su sva ta znanja, ideje i razmišljanja bila vrsto vezana za to jedno rāunalno. Umrežavanje u to vrijeme nije bilo dostupno svima, a fizička sinkronizacija između računala bila bi prezahtjevna i nije omogućavala uređivanje u stvarnom vremenu. Unatoč potencijalu sustava sve je to bio još u vijek samo eksperiment na Cunninghamovu računalu. Pojavom interneta i njegove široke dostupnosti masama, Cunningham je počeo razmišljati o internet verziji HyperCard sustava. Ubrzo je kreirao stranicu gdje su korisnici mogli pretraživati i uređivati sadržaj. Preostalo je izabrati ime za takav sustav, a pronašao ga je prisjećajući i se svog medenog mjeseca na

Havajima. Wiki dolazi od havajske rije i za brzo, stoga se Cunninghamu inilo kako dobro utjelovljuje ideju iza njegova sustava.

1.2. Po etak Wikipedije

Prethodnik Wikipedije bila je Nupedija. Nupediju su pokrenuli Jimmy Wales i Larry Sanger s nastojanjem da kreiraju online enciklopediju s licencom besplatnog sadržaja, što bi zna ilo da bi ju korisnici nesmetano mogli koristiti kao izvor informacija i sadržaja. Od autora se o ekivalo da budu stru njaci u svojem podruju, a svaki se je lanak pregledavao prije objavlјivanja. Zbog toga je zainteresiranost bila niska i zato se samo nekoliko lanaka uspjelo dovršiti.

Wikipedija je pokrenuta 15. siječnja 2001. godine kao alternativa Nupediji temeljena na wiki sustavu. Zaprta je da bi se lakše privukli autori i lanci za Nupediju. Uspjeh je bio gotovo trenutačan. Omogućavanjem kreiranja sadržaja svima koji su to željeli sustav je brzo stekao popularnost. Kako su Slashdot i ostale tehnike zajednice pridavale važnost Wikipediji, tako su korisnici iz tehničkih područja brzo prihvatali ideju iza Wikipedije. Lanci su se gomilali i zajednica je rasla. Razvojem informacijskog doba Wikipedija je poslužila kao pravo mjesto za brz dolazak do informacija.

Slika 2. Prikaz rangiranosti Wikipedije po dnevnoj posjeti od 2002. godine

Popularnost Wikipedije naglo raste krajem 2002. godine.[Slika 2]

2. USTROJ WIKI SUSTAVA

2.1. Na in rada

Wiki je kolaborativna baza podataka i zamišljena je kao najjednostavnija mogu a baza podataka. Osnovni na in funkcioniranja svakog wiki sustava je veoma jednostavan. Sastoje se od kreiranja i održavanja sadržaja. Ure ivanje sadržaja obavljaju sami korisnici. Tako imamo više korisnika koji rade na jednom lanku. Oni su zaduženi za ispravnost, koli inu i kvalitetu sadržaja. U današnje je vrijeme takva praksa veoma zastupljena. Korisnici diljem svijeta imaju mogu nost me usobnom suradnjom doprinositi sadržaju, a samim time omogu uje se i brži rast baze podataka.

2.1.1. *Organizacija*

Kao što smo ve spomenuli, na jednom lanku može raditi više osoba i na taj na in zajedno sura ivati u ure ivanju istoga sadržaja. To se može initi kontraproduktivno, ali je u pozadini organizacija druga ija. Iako je dozvoljeno ure ivanje svakom korisniku, wiki zajednica ima niz pravila, procedura i savjeta.

2.1.2. *Namespaces*

Namespaces bile bi meta stranice, što zna i da se odnose na drugu wiki stranicu koja u ovom slu aju sadrži originalni lanak. Prepoznatemo ih po prefiksima s nazivom kategorije namespace stranice iza koje slijedi dvoto ka [[Naziv_kategorije:Članak]]. Svaki lanak može imati više stranica vezanih za njega.

Najvažnija je od svih stranica "Razgovori". Na njoj korisnici diskutiraju o sadržaju i dolaze do zaklju ka kako najbolje urediti lanak. Veoma je važna jer se na njoj korisnici organiziraju. Korištenje te stranice tako er je važno zbog toga što se sav dodatni sadržaj ne prikazuje unutar lanka, ve se prikazuje samo profilirani sadržaj.

2.2. Su elje

Wikipedia je ra ena u CMS sustavu zvanom MediaWiki, originalno razvijenim za Wikipediju. Koristi PHP jezik za procesiranje i prikaz podataka spremeljenih u bazi podataka

poput MySQL. Razvojem MediaWiki funkcionalnost je proširena mnogo više od osnovnih elemenata wiki sustava. Kao primjer mogu se navesti namespaces stranice, povijest ure ivanja, personalizacija stranice preko predložaka, višejezičnost itd.

Slika 3. Su je Wikipedije

Su je Wikipedije veoma je jednostavno. Unutar suje nalaze se sljedeći elementi:

- S lijeve strane nalazi se boja na traku koja ima funkciju navigacijskog panela.
- U traci pri vrhu nalaze se tabovi koji su izravno vezani s prikazanom stranicom.
- Lijevo u traci pri vrhu nalaze se tabovi „Članak“ i „Razgovor“. „Članak“ služi za prikaz uređenog članka, a „Razgovor“ za prikaz meta stranice na kojoj se vodi diskusija o uređivanju članka.
- Desno se nalaze tabovi koji su povezani s uređivanjem članka. Tab „Čitaj“ označava da se stranica može samo pregledavati, a „Uredi“ služi za uređivanje sadržaja. U ovom se slučaju uređivanje odvija pomoću modula VisualEditor. Potom se nalazi tab „uredi kod“ koji služi također za uređivanje sadržaja, ali u ovom se slučaju koristi wiki markup sintaksa. Posljednji tab prikazuje povijest uređivanja članka.
- U krajnjem desnom položaju nalazi se tražilica
- Članak, u ovom slučaju s naslovom „Zagreb“, nalazi se ispod tabova.

2.3. Administracija

Osnovni element wikija je lanak. Zbog na ina na koji wiki funkcioniра lanci zapravo nikada nisu završeni i uvijek se postoji mogunost njihovog uređivanja.

2.3.1. Pretraživanje

Pretraživanje na wiki stranici odvija se kroz integriranu tražilicu. Upisom traženog pojma dobivamo povratnu informaciju o kreiranim lancima. Pretraživanje se odvija po naslovu i po sadržaju lanka.

Lanci su također kategorizirani. Kategorije služe za jasno odjeljenje područja na koje se lanci odnose. Neke od kategorija na hrvatskoj Wikipediji su povijest, zemlja, društvo, tehnologija, znanost, matematika, umjetnost itd.

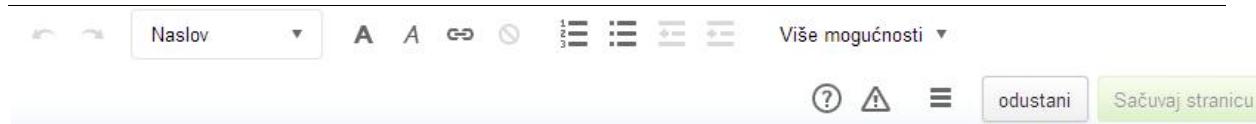
Osim što lanci mogu biti kategorizirani, oni također mogu biti i povezani linkovima unutar samih lanka, odnosno, veze između lanka su pomoćno uključujuće i unutar lanka. Takav oblik povezivanja naziva se hipertekst. Hipertekst je tekstualna struktura koja se sastoji od međusobno povezanih jedinica informacija, pa zato nema jedinstvenog redoslijeda čitanja, nego je sadržaj dinamički određivan od strane čitatelja.

2.3.2. Uređivanje lanka

Uređivanje se odvija klikom jednog od tabova: „Uredi“ ili „Uredi kod“. Tab „Uredi“ otvara VisualEditor, dok tab „Uredi kod“ otvara klasični wiki editor. U nastavku će biti objašnjen rad i nedostaci pojedinih načina uređivanja.

2.3.2.1. VisualEditor

Uređivanje pomoći u VisualEditor je noviji način formatiranja sadržaja. Vrlo je jednostavan i intuitivan za korištenje. Omogućava uređivanje sadržaja bez poznavanja wiki markup sintakse. Pomoći u njega sadržaj se uređuje u obliku lanka kakav se prikazuje. Svaka je promjena odmah vidljiva. Pisanje i oblikovanje grafički je intuitivno poput pisanja u nekom od tekstualnih programa poput Microsoft Word.

Slika 4. VisualEditor traka za uređivanje teksta

Razvijan je pomoć u JavaScript-a, Node.js i PHP-a. Trenutno se nalazi u beta inaici i dostupan je samo kao dodatna opcija korisniku. Postoje neka ograničenja zbog kojih se još ne koristi ravnopravno s wiki markup sintaksom: sporije je od starijeg wiki uređivača; ograničenja je podržanost unutar nekih web preglednika; nije moguće uređivanje pojedinih odjeljaka već samo cijele stranice; formatiranje teksta nije uvijek ispravno.

2.3.2.2. Wiki uređivač

Za uređivanje lanaka, wiki se od početka oslanja na jednostavan pristup uređivanja. Sadržaj se uređuje u obliku polja za unos teksta. Svi web preglednici ga podržavaju, budući da je dio HTML standarda još od ranih početaka. Iako je jednostavan za implementaciju, njegovo je korištenje otežano zbog upotrebe markup jezika. Naravno, markup jezik ne koristi se kako bi krajnjem korisniku otežao postupak, već je njegova svrha zapravo da mu olakša prezentaciju sadržaja i osigura konzistentnost u toj prezentaciji. Mana takvog načina je što korisnik mora naučiti osnove markup jezika.

```

{{dz}}
{{Izdvojeni članak|kolovoz 2005.}}
{{podjela}}
{{Grad
|ime = Zagreb
|grb = Coat of arms of Zagreb.svg
|zastava = Zagreb zastava.gif
|članak_o_grbu = [[Građana Zadreba]]
|slika_panorama = Zagreb collage.png
|veličina_slike=300px
|županija = {{ZD+X/HŽ|GZG}} <sup>1</sup>
|površina = 641
|površina_uga =
|visina = 122
|broj_stanovnika = 790.017<ref>
[http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censustabsxls.htm, Grad Zagreb, pristupljeno 1. siječnja 2012.</ref>

```

Slika 5. Wiki uređivač

Novije verzije wiki ure iva a oslanjaju se na JavaScript jezik da bi i bez nekog znanja markup jezika korisniku omogu io ure ivanja.

Tablica 1. Primjer wiki markup sintakse

Primjer wiki sintakse	Prikaz unutar preglednika
' <i>italic</i> ''	<i>italic</i>
'''bold'''	bold
''''bold i italic'''''	<i>bold i italic</i>
<strike> precrtni tekst </strike>	~~precrtni tekst~~
<nowiki> bez ''wiki'' sintakse </nowiki>	bez "wiki" sintakse

2.3.3. Kreiranje lanaka

Da bi se lanak kreirao, prvo ne smije postojati lanak s istim pojmom ili temom koju opisuje. Zbog toga bi svaki korisnik prvo trebao pretražiti klju nu rije putem tražilice, a ako lanak ne postoji, Wikipedija nudi mogu nost kreiranja lanaka pod tim naslovom. Osim ciljanog kreiranja lanaka, wiki nudi još jednu mogu nost. Unutar ve ure enog lanka netko je mogao staviti poveznicu na wiki stranicu koja ne postoji. Takve su poveznice kod Wikipedije obojene u crveno i ozna avaju želju korisnika da se kreira dodatni sadržaj na sljedeoj wiki stranici. Klikom na takav link wiki nas vodi na stranicu za ure ivanje teksta, a u ovom je slu aju stranica prazna i potrebno ju je zapo eti.

Pojam na koji se želi kreirati poveznica stavlja se izme u dvostrukih uglatih zagrada. U slu aju tvorbe poveznice prema lanku „Zagreb“, wiki sintaksa ima sljede i oblik:

[[Zagreb]]

U slu aju da ve postoji lanak s nazivom „Zagreb“, poveznica e biti plave boje i vodit e na taj lanak.

2.3.4. Pra enje izmjena

Sve se promjene prate i bilježe. Svaki lanak ima svoju povijest ure ivanja. Klikom na tab „Vidi stare izmjene“, koji se nalazi iznad svakog lanka, vodi nas na stranicu koja prikazuje povijest svih izmjena.

Povijest izmjena stranice "Zagreb"

[Vidi evidencije za ovu stranicu](#)

Pretraži povijest

Od godine (i ranije):	2013	Od mjeseca (i ranije):	sve	Filtar
Oznaka:	____	Kreni		

Izbor za usporedbu: označi kružiće pokraj dvije inačice koje želiš usporediti i pritisni "Enter" ili pritisni tipku "Usporedi izabrane inačice".

Kratice: (sad) = razlika u odnosu na sadašnju inačicu, (pret) = razlika u odnosu na prethodnu inačicu, M = manja izmjena.

(najnovije | najstarije) Vidi (novijih 50) (starijih 50) (20 | 50 | 100 | 250 | 500).

Usporedi izabrane inačice

- (sad | pret) 10:48, 27. studenog 2013. [redacted] (Razgovor | doprinosi) m . . (63.002 bajtova) (-83) . . (Uklonjena promjena suradnika [redacted] vraćeno na zadnju inačicu suradnika [redacted]) (ukloni ovu izmjenu)
- (sad | pret) 10:37, 27. studenog 2013. [redacted] (Razgovor | doprinosi) . . (63.085 bajtova) (+83) . . (Izmjenio sam ovu stranicu.) (ukloni ovu izmjenu) (Oznaka: VisualEditor)

Slika 6. Stranica povijesti lanka

Na Slika 6 vide se dvije izmjene od nekoliko desetaka njih. Prati se vrijeme ure ivanja, korisnik, promjena veličine lanka i komentar koji je korisnik ostavio na uvid ostalima. Nakon ure ivanja lanka jednog korisnika – u ovom slučaju donjem na prikazu, drugi je korisnik – onaj iznad njega, vratio lanak na jednu od njegovih prethodnih inačica.

2.3.5. Multimedijijski privici

Lanci se mogu dodatno proširiti ubacivanjem slika, te video i audio zapisa. Prije ubacivanja nekih od njih oni se moraju prvo postaviti na Wikimedia Commons. Wikimedia Commons je online rezervorij koji pohranjuje sve datoteke koje mogu, a i ne moraju biti povezane s Wikipedijom.

Klikom na upload file s lijeve strane otvara se obrazac za postavljanje datoteke. Unutar obrasca treba označiti putanje datoteke na računalu, te ispuniti obrazac. Nisu podržani svi tipovi datoteke. Zato kod postavljanja treba обратити pažnju na dozvoljene ekstenzije datoteka, inače postavljanje nije uspjeti.

Nakon uspješno postavljene datoteke slijedi postavljanje unutar lanka. U dalnjem tekstu slijedi primjer markup sintakse za ubacivanje datoteka.

Ubacivanje videa i slike:

```
[[File:imeslike.jpg]]
```

Položaj [uredi | uredi kôd]

Zagreb se nalazi u kontinentalnoj središnjoj Hrvatskoj, na južnim obroncima Medvednice te na obalama rijeke Save. Nalazi se na nadmorskoj visini od 122 metara (Zrinjevac). Povoljan zemljopisni smještaj na jugozapadnom kutu Panonske nizine, između alpske, dinarske, jadranske i panonske regije, uzrok je činjenici da se Zagreb nalazi na prometno čvorištu puteva između Srednje i Jugoistočne Europe te Jadranskog mora.

Klima [uredi | uredi kôd]

Klima u Zagrebu je umjerena kontinentalna. Ljeta su vruća i suha s prosječnim temperaturama od 20° C, dok su zime hladne s prosječnim temperaturama od 1° C.^[3]

Slika 7. Prikaz slike unutar lanka

Ubacivanje zvuka:

```
{{listen |filename=zvuk.ogg | title=Naziv datoteke |description=Opis sadržaja}}
```

Eisenhüttenstadt (▶ pronunciation (help·info)) is a town in ...

Slika 8. Mali reproduktor za korištenje unutar teksta

```
 {{Audio|naziv zvuka|link do zvuka}}
```


Slika 9. Wiki reproduktor za zvuk

3. WEB2PY

Projekt Web2Py započeo je 2007. godine od strane Massima Di Pierra. Započeo je kao edukativni alat s ciljem web razvoja na brži, jednostavniji i sigurniji način. Razvijan je kao web framework otvorenog koda. Dobitnik je nagrade Bossie Award 2001. godine kao najbolji softver otvorenog koda, dok 2012. dobiva nagradu *Technology of the Year* InfoWorlda.

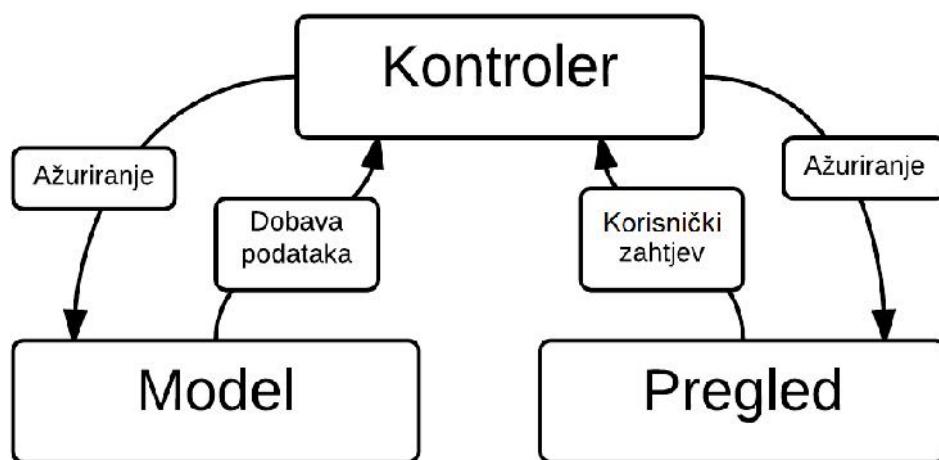
Model View Controller (MVC)

MVC arhitektura temelji se na principu odvajanja komponenti aplikacije ovisno o njihovoj namjeni. Takav dizajn olakšava razvoj kompleksnijih aplikacija i kasnije pridonosi otklanjanju neispravnosti.

MVC sastoji se od:

- **Modela** (eng. *model*) – podaci aplikacije, u ovom slučaju kao posrednik do baze podataka
- **Pregleda** (eng. *view*) – prikaz dobavljenih podataka
- **Kontrolera** (eng. *controller*) – upravljanje podacima i interakcija s korisnicim zahtjevima

Interakcije između te tri komponente određujuje rad aplikacije.

Slika 10. Korisnički zahtjev

3.1. Database Abstraction Layer (DAL)

Database Abstraction Layer, skra eno DAL, niz je procedura koje olakšavaju pristup bazi podataka. Unutar Web2Py nalazi se dodatni sloj koji se brine za generiranje zahtjeva prema bazi podataka. S tim slojem dobivamo mogunost pristupa bazama podataka od raznih proizvoda poput MySQL, PostgreSQL, SQLite, Oracle i DB2. Svaki od proizvoda ima svoju sintaksu za generiranje zahtjeva prema bazi, pa nam DAL omoguava da se jednom definirani zahtjev za podatkom lako prilagodi razliitim bazama. Kao primjer usporediti se kreiranje tablice unutar MySQL i PostgreSQL baze, te sintaksa koja se koristi u Web2Py.

3.1.1. Primjer korištenja baze

Želi se kreirati nova tablica s nazivom *korisnik*, koja će sadržavati polja *ime* i *prezime*. Uz ta željena polja, za rad baze podataka nužno je da se svako polje može jednoznačno identificirati. Zbog toga se koristi dodatno polje *id*. Svaki unos generira jedinstveni broj unutar polja *id* koji se unosi zajedno s poljima *ime* i *prezime*. U nastavku će se stoga usporediti razlika između definiranja jednog takvog polja.

Kreiranje tablice MySQL 5.0

Za definiciju polja *id* koriste se naredbe:

- INTEGER – definiranje polja kao integer, cijeli broj
- AUTO_INCREMENT – definiranje svakog sljedećeg unosa broja kao broja koji je za jedan veći od prošlog unosa
- PRIMARY KEY – definiranje polja kao jedinstvenog unutar tablice

```
CREATE TABLE korisnik (
    id INTEGER AUTO_INCREMENT PRIMARY KEY,
    ime char(50),
     prezime char(50),
)
```

Kreiranje tablice PostgreSQL 9.1

Za definiciju polja *id* koriste se naredbe:

- SERIAL – definira polje kao integer i osigurava da je sa svakim unosom taj broj za jedan ve i od prošlog unosa
- PRIMARY KEY – definiranje polja kao jedinstvenog unutar tablice

```
CREATE TABLE tablename (
    tablename_id SERIAL PRIMARY KEY,
    ime char(50),
    prezime char(50),
)
```

Kreiranje tablice Web2Py

Unutar Web2Py nije potrebno definirati polje jedinstvenog identifikacijskog broja. Web2Py se brine o tome da svaka tablica ima polje *id* sa svojstvom auto-inkrementa.

Za korištenje neke od navedenih baza potrebno je uklju iti definicije željene baze podataka. DAL objekt predstavlja vezu s tom bazom.

```
db = DAL('sqlite://storage.sqlite')
```

```
db.define_table('korisnik', Field('ime'), Field('prezime'))
```

U ovom sluaju u pozadini se generira kod za SQLite bazu podataka, ali s uklju ivanjem definicija drugih baza generirani se kod prilago ava toj bazi. Stoga imamo mogu nosti lakog mijenjanja baza ili korištenja više baza.

Neke od podržanih baza podataka za Web2Py su SQLite, PostgreSQL, MySQL, Oracle itd.

3.2. Markmin

Markmin je markup jezik koji dolazi s Web2Py u obliku *helpera*. Njegova sintaksa je dizajnirana za pisanje znanstvenih radova i knjiga. Koriste i markmin *helper* dobivaju se mogu nosti korištenja wiki sintakse i pretvaranje teksta u HTML kod prema markmin pravilima. Tako er postoji mogu nost pretvaranja teksta u latex ili pdf format.

Posebnost korištenja markmin sintakse leži u tome što se dobiva mogunost kreiranja nove sintakse, koja će biti prepoznata unutar teksta i shodno njezinoj definiciji urediti tekst.

3.3. Web2Py wiki

Web2Py dolazi s već implementiranim wiki moguностima, pa će se zato objasniti upotreba tih moguностi.

Za aktivaciju Web2Py wikija, unutar kontrolera *default.py* uredi se *index()* akcija tako da odgovara kodu:

```
def index(): return auth.wiki()
```

S tom jednom linijom koda dobiven je osnovni kostur wiki stranice. Web2Py se pobrinuo za izradu tablica u bazi podataka, forme za kreiranje lanaka, njihovo uređivanje, dozvole korisnika itd.

3.4. Administratorsko sučelje

Unutar administratorskog sučelja dobivamo pregled svih instaliranih aplikacija i dobivamo mogunost njihovog uređivanja.

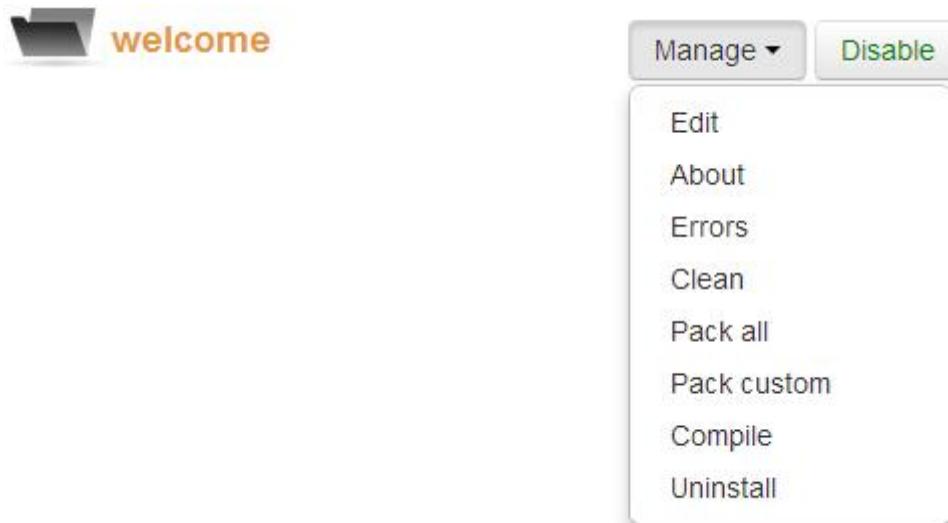
Web2Py dolazi s tri predinstalirane aplikacije:

- **admin** – aplikacija administratorskog sučelja
- **examples** – replika Web2Py internetske stranice i dokumentacija
- **welcome** – aplikacija koja je prikazana pri prvom pokretanju Web2Py, služi kao predložak za lakši početak

Kao administrator postoje sljedeće mogunosti:

- **Instalacija** aplikacije ispunjavanjem forme *Upload and install packed application* s desne strane.
- **Deinstalacija** aplikacije, saime ju potpuno brišemo.
- **Onemogućavanje** pregledavanja aplikacije.
- **čišćenje** privremenih datoteka aplikacije, poput zapisa sesije korisnika, zapis grešaka i brisanje cache memorije.

- **Pakiranje** aplikacije za distribuciju. Dobivamo aplikaciju u *tar* datoteci koja sadrži sve podatke o aplikaciji i sadržaj baze podataka. Služi za instalaciju aplikacije unutar administratorskog su elja.
- **Kompajliranje** kako bi se distribuirala bez izvornog koda.
- **Uređivanje** svih datoteka aplikacije.

Slika 11. Mogući nudi administriranja aplikacije

4. ANGULARJS

Korištenje web stranica svodi se na slanje zahtjeva prema serveru i dobave odgovora na taj zahtjev. Tako za svaku promjenu prikaza trebamo proći taj proces koji se u cijelosti provodi na strani servera. Prilikom primanja takvog zahtjeva server po inje s obradom zahtjeva na na in da vidi koja se informacija o ekuje kao odgovor. Nakon toga obradom podataka, dobavljenih od strane korisnika ili baze, dolazi do kona nog rješenja koje se prezentira davaocu zahtjeva kao odgovor. Takav je proces obrade diskretiziran u vremenu i kao takav potražuje mnogo zahtjeva prema serveru. Za svaku promjenu podatka unutar baze ili unutar su elja korisnika potrebno je kreirati novu HTML stranicu koja unutar sebe sadrži željeni podatak. Zbog toga imamo mnogo redundantnih dobava stranica koje su mogle biti samo uređene na strani korisnika. Korištenje takvog sustava bi za korisnika bilo intuitivno i ne bi iziskivalo vrijeme ekanja u itavanja stranice.

Aplikacija koja će se opisati u ovom radu bit će u mogunosti kreirati statisti ke podatke i prikazati ih. Statisti ki podaci obično dolaze kao velike baze podložne promjenama i redovitim novim unosima. Stoga će se za ovu aplikaciju ugraditi mogu nosti dinami kog rada na tim podacima, a sve u svrhu lakšeg korištenja aplikacije prilikom manipulacije podacima.

Za izradu takve mogu nosti potrebno je koristiti neki od programskih jezika koji će se odvijati na strani klijenta. U ovom slučaju koristit će se JavaScript. JavaScript izvodi se u pregledniku korisnika i potpuno je neovisan od servera, a tako će je u mogu nosti slati zahtjeve prema serveru koji se u potpunosti odvijaju u pozadini bez znanja korisnika. S takvom mogu nošću ne prekidamo korisnika pri upotrebi aplikacije, a opet imamo komunikaciju prema serveru.

JavaScript kao skriptni jezik omogućava nam mogunost izvođenja programa na strani klijenta i može se koristiti u njegovom izvornom obliku, no to bi nepotrebno otežalo razvoj i preglednost aplikacije sa stajališta njezine izrade. Koristit će se neki od dostupnih zbirk funkcija ili frameworka koji će izradu aplikacije znatno olakšati. U ovom će se slučaju koristiti JavaScript framework zvan AngularJS.

Angular je strukturni framework za izradu dinamičnih web aplikacija. Pisan je pomoću JavaScript-a i kao takav potpuno se izvodi na klijentskoj strani. Dizajniran je s idejom CRUD

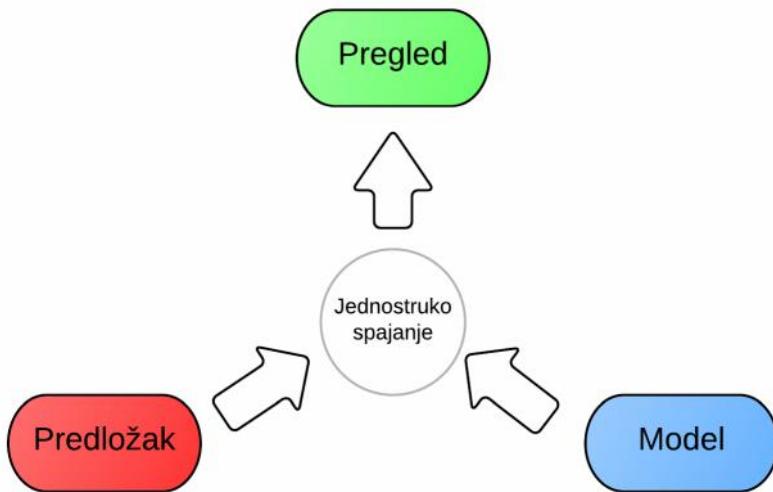
(eng. Create Read Update and Delete), što bi predstavljalo jednostavne aplikacije dizajnirane za izradu, itanje, ažuriranje i brisanje podataka, bez obrade podataka koja bi se odvijala na strani klijenta.

Kako je HTML dizajniran za izradu statičnih stranica, pomoć u njega je kreiranje dinamičkih aplikacija nemoguće. Koristeći AngularJS možemo proširiti funkcionalnosti HTML tagova na takav način da ih možemo dinamički obrađivati i dodavati nove mogućnosti koje nema koriste u HTML.

Neke od značajki AngularJS su tzv. povezivanje podataka, vlastiti sustav za kreiranje i upravljanje komponentama, podrška za upravljanje i validaciju formi, korištenje direktiva itd.

4.1. Povezivanje podataka

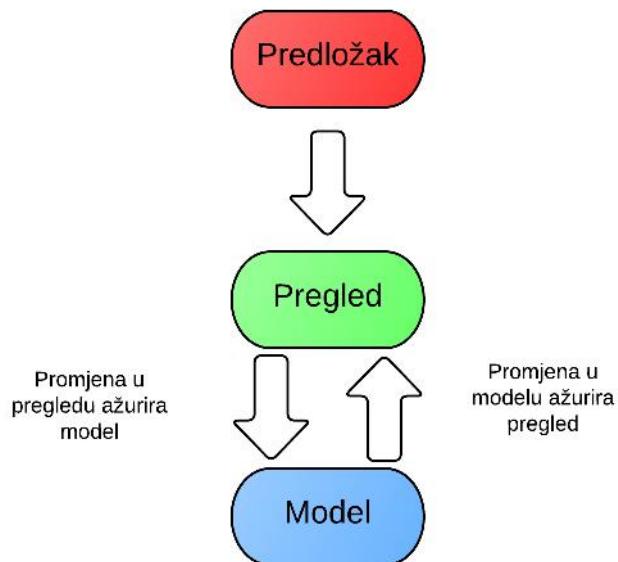
Klasični pristup prikaza podataka sastoji se od spajanja predloška s podacima i prezentiranju unutar preglednika. Nakon toga se promjene unutar modela ne reflektiraju izravno korisniku, niti se unosovi korisnika ne reflektiraju kao promjene unutar modela. Za sinkronizaciju je potrebno pisati kod koji je nužan kako bi se moglo upravljati podacima.

Slika 12. Prikaz konvencionalnog pristupa kreiranju pregleda

Unutar aplikacija računih sa AngularJS prvo se kompajlira HTML kod sa svim dodatnim oznakama i direktivama. Tako kompajlirani HTML prezentira korisniku dinamični pregled

koji se prilikom svake promjene unutar modela ažurira. Tako će se svaka promjena unutar pregleda reflektirati kao promjena unutar modela. Takva instantna projekcija modela olakšava pisanje aplikacija i povećava njihovu preglednost.

Slika 13. Način kreiranja pregleda s angularom

4.2. Koncept rada

Rad AngularJS slijedi MVC princip i tako odjeljuje spremanje podatka od obrade i njegovog prikazivanja.

Tako postoji pregled podatka koji se odvija pomoću HTML i angular direktiva.

```

<div ng-app ng-init="qty=1;cost=2">
  <div>
    Količina: <input type="number" ng-model="qty">
  </div>
  <div>
    Cijena: <input type="number" ng-model="cost">
  </div>

```

```
<div>
  <b>Ukupno:</b> {{qty * cost | currency:'HRK'}}
```

Ovdje je prikazan angular predložak koji će se kompajlirati prilikom pokretanja. Tako transformiran predložak zove se pogled (*eng. view*). Unutar njega će se korisniku prikazivati podaci koji su spremjeni kao varijable unutar modela.

U ovom primjeru koriste se nove opcije označavanja unutar HTML-a koje nazivamo direktive. Direktive dodaju novo značenje atributima ili elementima. Tako imamo atribut `ng-app` koji pokreće direktivu za inicijalizaciju aplikacije. Također imamo i definiranu novu direktivu `ng-model` za element `input` koja dodaje novo ponašanje elementu. Direktiva `ng-model` spremi promjenu varijable ili ažurira vrijednost polja `input` ovisno o promjeni varijable.

Drugi je oblik označavanja korištenje viti astih zagrada `{{ izraz | filter }}`. Nakon što kompajler susretne takav oblik označavanja zamjeniće ga s novom vrijednošću dobivenu obradom zahtjeva unutar viti astih zagrada. Na mjestu `izraz` mogu postojati kratki JavaScript izrazi koji nam omogućuju izvođenje i pisanje varijabli. Takve varijable nisu globalne varijable. Unutar JavaScript-a varijable, funkcije i objekti se nalaze unutar radnog područja koje se još naziva *scope*. Angular nam omogućava da *scope* povežemo s izrazom unutar viti astih zagrada. Radno područje *scope* predstavlja model unutar MVC arhitekture. U primjeru iznad također je sadržano polje `filter`. Filterom se formatira prikaz izraza unutar svakog elja web aplikacije. U ovom slučaju koristi se filter `currency` kako bi rješenje prikazao kao valutu.

4.2.1. Kontroler

Za dodavanje mogu nositi obrade podataka koristi se kontroler u kojem se definira logika aplikacije. Instanca kontrolera kreira se pomoću konstruktora koji će se prikazati u nastavku.

Kako bi se kontroler uspješno dodao potrebno je nekom od elemenata unutar pregleda dodati direktivu `ng-controller`. Ova direktiva dodjeljuje instancu kontrolera elementu i svim njegovim podelementima. `InvoiceController as invoice` spremi kontroler kao

varijablu koja se kasnije može pozivati kada se referira na radno podruje s varijablama kojemu taj kontroler ima pristup. Tako unutar instance kontrolera postoje reference prema varijablama `qty`, `cost`, `inCurr`, `currencies` i funkcijama `pay()` i `total(c)` koje se mogu pozivati prefiksom `invoice`.

```
<div ng-app="invoice1" ng-controller="InvoiceController as invoice">  
  <b>Fakтура:</b>  
  <div>  
    Кoličina: <input type="number" ng-model="invoice.qty" required>  
  </div>  
  <div>  
    Cijena: <input type="number" ng-model="invoice.cost" required>  
    <select ng-model="invoice.inCurr">  
      <option ng-repeat="c in invoice.currencies">{{c}}</option>  
    </select>  
  </div>  
  <div>  
    <b>Ukupno:</b>  
    <span ng-repeat="c in invoice.currencies">  
      {{invoice.total(c) | currency:c}}  
    </span>  
    <button class="btn" ng-click="invoice.pay()">Plati</button>  
  </div>  
</div>
```

Funkcija `invoice.total(c)` prima jedan argument koji se dobiva prolaskom kroz listu definiranih valuta. Tako je se to polje automatski ažurirati prilikom promjene bilo koje od varijabla koje se koriste prilikom proračuna.

Valute koje će biti vidljive kao opcija unutar aplikacije, spremljene su kao lista i njih ugrađemo unutar pregleda pomoću direktive `ng-repeat`. Tako će se za svaku vrijednost unutar liste kreirati po jedan `<span></span>` element koji će sadržavati rješenje dobiveno pozivom funkcije `total(c)`, gdje je `c` vrijednost liste dobivena u n-tom koraku na n-tom mjestu liste.

Kontroler kreiramo sljede im izrazom:

```
angular.module('fakturna', []).controller('InvoiceController', function() {});
```

U ovom izrazu kreiran je kontroler `InvoiceController` koji je dodijeljen modulu `fakturna`.

Potrebno je unutar kontrolera još definirati sve varijable i funkcije koje će se koristiti ili pri prikazu podataka unutar pregleda ili interno za obradu podataka.

```
angular.module('fakturna', [])
  .controller('InvoiceController', function() {
    this.qty = 1;
    this.cost = 2;
    this.inCurr = 'HRK';
    this.currencies = ['HRK', 'EUR', 'USD'];
    this.usdToForeignRates = {
      HRK: 1,
      EUR: 0.13,
      USD: 0.17
    };

    this.total = function total(outCurr) {
      return this.convertCurrency(this.qty * this.cost, this.inCurr, outCurr);
    };
    this.convertCurrency = function convertCurrency(amount, inCurr, outCurr) {
      return amount * this.usdToForeignRates[outCurr] / this.usdToForeignRates[inCurr];
    };
    this.pay = function pay() {
      window.alert("Hvala!");
    };
  });
});
```

Sada aplikacija poprima sljede i izgled u kojem se prezentiraju polja za unos koliine i cijene, odabir valute, pregleda cijena i gumba za plaanje. Gumb za plaanje povezali smo s

funkcijom kontrolera preko direktive `ngClick` koja klikom na gumb, u ovom slučaju, pokreće funkciju `pay()` koja se nalazi unutar kontrolera.

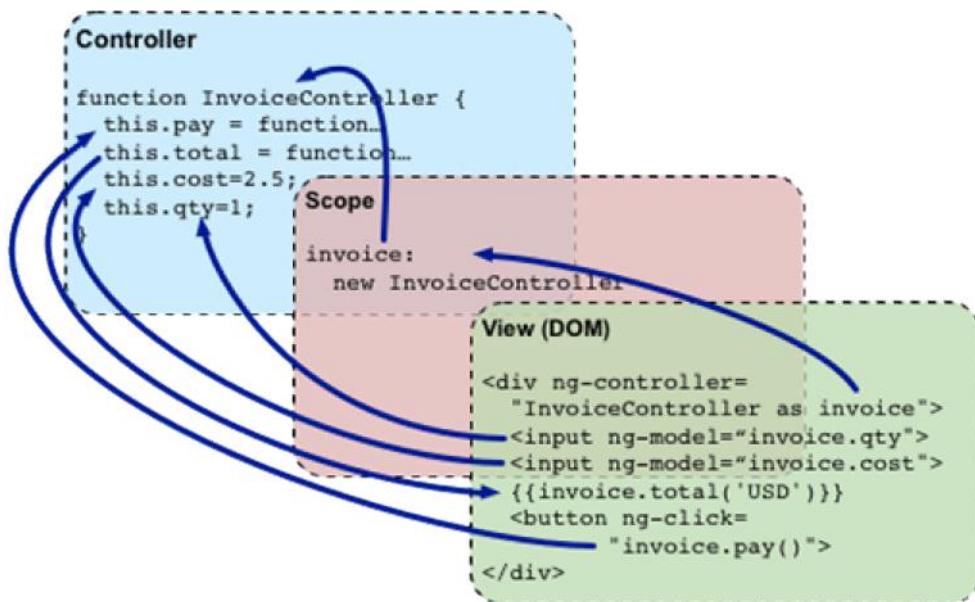
Fakтура:

Količina:

Cijena: EUR ▾

Ukupno: HRK15 EUR2.00 USD2.55 **Plati**

Slika 14. Primjer AngularJS aplikacije

Slika 15. Veza podataka kroz MVC strukturu

4.3. Korištenje unutar Web2Py okruženja

Web2Py i AngularJS koriste istu sintaksu unutar predloška kako bi odijelio svoj kod od HTML markup jezika. U oba slučaja koriste dvostrukе viti aste zgrade unutar kojih se definira kod za izvođenje. Zbog toga se konfigurira AngularJS na način da koristi drugačiju sintaksu. U sljedećem se primjeru koristi sintaksa s vitiastom, zatim uglatom i na kraju opet vitiastom zagradom.

```

tables.config(function($interpolateProvider, $locationProvider) {
  $interpolateProvider.startSymbol('{{{');
  $interpolateProvider.endSymbol('}}}}');
});

```

5. Wiki aplikacija rađena s Web2Py

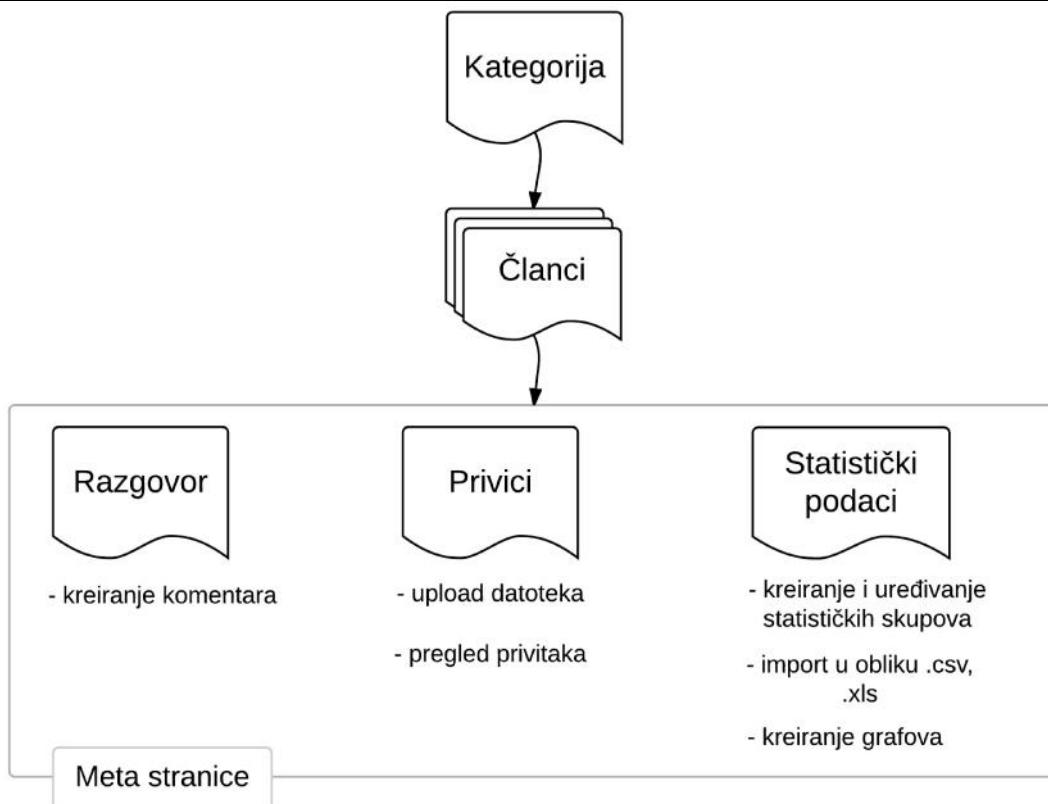
Osnova wiki stranice je lankak. Stoga je za izradu wiki aplikacije potrebno napraviti sve funkcije koje su nužne za kreiranje lankaka, njihovo moderiranje i kategorizaciju. Uz lanke obično postoje i dodatni sadržaji poput slika, dokumenata, glazbe itd. Iz tog proizlazi da su potrebne forme za upload tog sadržaja i stranice za njihov prikaz.

lanci će se grupirati unutar kategorija koje će biti kreirane od strane administratora. Formatiranje lankaka odvijat će se s markmin sintaksom uz neke dodatne elemente.

Kategorije će biti predefinirane. Unutar kategorija korisnik će imati ovlasti za kreiranje novih lankaka, uređivanje postojećih i dodavanje sadržaja na meta stranice.

Meta stranice koje će biti povezane s lankom će biti:

- **Privici** – dodavanje dokumenata i ostalih datoteka koje su vezane uz lankak
- **Razgovor** – dio predviđen za raspravu vezanu uz lankak
- **Statistički podaci** – dodavanje i uređivanje statističkih podataka koji su vezani uz tematiku lanka

Slika 16. Ustroj wiki aplikacije

Za kontrolu sadržaja bit će ugrađene dozvole pojedine akcije koje će se odvijati unutar aplikacije. Zato će se korisnici dijeliti na tri grupe:

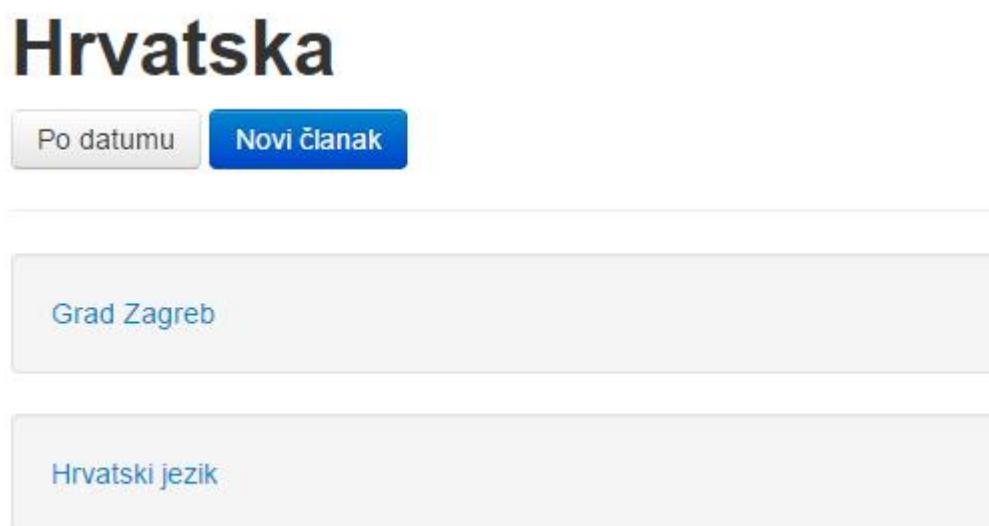
- **administrator** – ima najviše ovlasti, može uređivati i brisati sav sadržaj, uključujući i pojedine korisnike
- **urednik** – ovlasti urednika samo su nad sadržajem kojeg su ostali korisnici kreirali, može uređivati stranice i njihove privatke
- **korisnik** – korisnik ima dozvolu kreirati sadržaj i uređivati sadržaj koji je kreirao

Suviše wiki aplikacije pri vrhu sadrži traku s brzim poveznicama. Tako se unutar trake s lijeve strane nalazi poveznica na početnu stranicu i padajući meni s kategorijama, dok se s desne strane nalazi padajući meni za autorizaciju korisnika. Meni za autorizaciju korisnika sadrži poveznice na stranice za logiranje već postojeći korisnika, registraciju novog korisnika i opciju traženja zaboravljene nove lozinke za već postojeći korisnika.

Korisnik koji spada u grupu administratora, unutar trake s lijeve strane sadrži poveznicu za administratorsko suviše. Unutar tog administratorskog suviše nalaze se opcije za uređivanje

kategorija, uređivanje korisnika i uređivanje lanaka. Na taj način administrator ima potpunu kontrolu nad sadržajem.

Kreirane se kategorije prikazuju kao poveznice na pojedinoj stranici wiki aplikacije. Klikom na neku od kategorija dobiva se prikaz svih lanaka koji se nalaze u toj kategoriji. Lanke je moguće sortirati po naslovu ili kronološki. U slučaju da je korisnik logiran, on ima mogućnost kreiranja novog lanka pritiskom na tipku „Novi lank“, nakon čega se prikazuje forma za upis naslova i uređivanje lanka.

Slika 17. Prikaz naslova lanka unutar kategorije Hrvatska

Otvaranjem lanka dobiva se prikaz lanka s poveznicama za njegove meta stranice i za mogućnost uređivanja. Uređivanje već postojećeg lanka moguće je za korisnike koji su kreirali lanku ili su u jednoj od grupa administratora ili urednika.

Svaki od lanaka ima mogućnost korištenja markmin sintakse za uređivanje izgleda lanka, kreiranje poveznica, integriranje slika i sl. no.

Tablica 2 Markmin sintaksa

Markmin sintaksa	Prikaz u pregledniku
# naslov	naslov
## odjeljak	odjeljak
### pododjeljak	pododjeljak
bold	bold
''italic''	<i>italic</i>
~~strikeout~~	~~strikeout~~
``boja s **bold**``:red	boja s bold
``boja pozadine``:color[blue:#ffff00]	boja pozadine

Za kreiranje poveznica unutar lanka koristi se sintaksa s dvije uglate zagrade `[[naziv poveznica]]`. Poveznica može biti vanjska ili između lanaka. U slučaju da se koristi poveznica između lanaka, dovoljno je koristiti skraćenu poveznicu u obliku `@///id` gdje je `id` jedinstveni identifikator za svaki lanak. Takođe je moguće koristiti i naziv lanka u obliku `@///naziv`. U slučaju da se koristi naziv lanka potrebno je naziv formatirati na način da se velika slova zamijene malima, razmaci se zamijene povlakama, izbacene svi znakovi poput zagrada i sl. No te se dijakritici ka slova zamijene njihovim oblikom bez dijakritičkih znaka. Kao primjer može se navesti naziv lanka *Karlovačka županija* koji bi se mogao povezati pomoću `[[Karlovačka županija @///karlovacka-zupanija]]`.

Unutar lanka takođe je moguće postaviti reference unutar lanka na način da se kreiraju *anchor* `[[naziv]]` i poveznica `[[veza na drugi dio članka #naziv]]`.

Datoteke koje sadrže ekstenzije mp3, mp4 ili neku od ekstenzija za slike bit će prepoznate i integrirane se ovisno o tipu. Stoga je dovoljno na željeno mjesto staviti poveznicu do mp3 datoteke i na tom mjestu kreirati glazbeni reproduktor.[Slika 18]

Slika 18. Glazbeni reproduktor

Za integriranje slika moguće je sintaksa koja će odrediti alternativni naziv slike, širinu i poravnanje slike. Takva sintaksa ima oblik `[[alternativni naziv poveznica`

poravnanje širina]], gdje poravnanje može biti *right* i *left* dok se širina definira u pikselima.

Dokumenti koji imaju neku od ekstenzija koje su podržane od strane *Google Doc Viewer* bit će integrirani unutar lanka na na in da je mogu njihov pregled. Dovoljno je na mjesto gdje se želi postaviti preglednik staviti izravnu poveznici do dokumenta, bez markmin sintakse.

Formule je moguće integrirati s LaTeX sintaksom $\$\$formula\$\$$.

Kreiranje QR koda moguće je pomoći u sintakse `qr:poveznica`, nakon čega će se poveznica prikazati kao QR kod.

Meta stranice koje su vezane za svaki od lanka su „Razgovor“, „Privici“ i „Statistički podaci“.

Grad Zagreb

[Razgovor](#)[Privici](#)[Statistički podaci](#)[Uredi stranicu](#)

Zagreb je glavni grad Republike Hrvatske, i najveći grad u Hrvatskoj po broju stanovnika. Povijesno gledajući, grad Zagreb je izrastao iz dva naselja na susjednim brdima, Gradeca i Kaptola, koji čine jezgru današnjeg Zagreba, njegovo povijesno središte.

Povijest

Trg bana Jelačića danas

Trg bana Jelačića 1880. godine O nastanku imena grada govori poznata legenda, u kojoj stari drevni ban, umoran i žedan, naredi djevojci Mandi da donese vode s izvora. Ban reče: "Mando, dušo, zagradi"!

Slika 19. Prikaz lanka

Stranica razgovora predviđena je za komentiranje i raspravu vezanih uz lanku i njegovo uređenje. Registrirani korisnici imaju mogućnost postavljanja kratkih poruka koje će biti vidljive na toj stranici.

Na stranici privitaka moguće je postavljanje datoteka poput slika, zvuka, tekstualnih datoteka itd. Na toj se stranici takođe prikazuju datoteke koje su prethodno postavljene. Lista tih datoteka prikazana je na način da se prikazuje naziv unosa, izravna poveznica za skidanje, markmin sintaksa potrebna za kreiranje linka unutar lanka, ekstenzija datoteke te opcije za

njezino pregledavanje, uređivanje i brisanje. Ekstenzija datoteke prikazuje se zbog nadopune markmin sintakse. U slučaju da se markmin sintaksa za kreiranje linka prodluži s ekstenzijom onda će Web2Py ugraditi datoteke ovisno o njezinoj ekstenziji. Na taj se način lako mogu unutar lanka ugraditi slike ili samo poveznice za skidanje nekih od privitaka.

Name	Datoteka	markmin	ekstenzija	
grb	file	@///3/grb	.png	View Edit Delete

1 records found

Slika 20. Obrasci za postavljanje i pregled privitaka

Postavljanje novog privitka pokreće se pritiskom tipke „Add Record“, nakon čega se dobiva forma za odabir datoteke i odabira njezinog imena. Budući da se koristi markmin sintaksa za povezivanje privitaka pomoću njihovog naziva, važno je datoteku imenovati na način da ne sadrži razmak ili dijakritičke znakove.

Tipka „Povratak“ služi na vratiti na pregleđivanje lanka.

Stranica sa statistikama podacima prikazuje listu radnih listova koji su statistici vezani uz lanak. Svaki od radnih listova ima svoj naziv i opis podataka koje sadrži. Naziv radnog lista ujedno je i poveznica do njegovog prikaza. Kreiranje novog praznog radnog lista moguće je klikom na tipku „Novi radni list“, dok se za uvoz i kreiranje novog radnog lista koristi forma „Upload datoteke“.

Id	Naziv radnog lista	Opis
4	Plaće grada Zagreba	Prosječne mjesecne neto plaće u gradu Zagrebu

Kreiraj prazni list

[Novi radni list](#)

Upload datoteke

File: Nije odabrana niti jedna datoteka.

Slika 21. Meta stranica za statistike podatke

Uvoz radnog lista mogu je za datoteke sa csv i xls ekstenzijom. Prilikom odabira datoteke forma će prepoznati tip datoteke i shodno tome pokrenuti odgovarajuće akcije. U slučaju da se koristi nepodržana datoteka javit će se poruka koja informira korisnika o nepodržanosti datoteke. Ako je datoteka podržana sljedeći je korak kratki pregled datoteke unutar preglednika. Prilikom pregleda radnog lista koji se uvozi korisnik dobiva uvid u sadržaj datoteke, odabir naslova i opisa, a u slučaju da se uvozi xls datoteka s više radnih listova, daje se mogunost odabira koji će se radni listovi spremiti u bazu podataka.

Spremi

Brakovi

Spremi:

Naziv: Brakovi od 2001 do 2013

Opis: Prikaz sklopljenih i razvedenih brakova od 2001

godina	sklopljeni	razvedeni
2001.0	3789.0	1131.0
2002.0	3912.0	1109.0
2003.0	3912.0	1131.0
2004.0	4022.0	1204.0

Kretanje stanovnika

Spremi:

Naziv: Kretanje stanovnika u gradu Zagreb

Opis: Procjena broja stanovnika, popis rođenih, umrlih

Godina	Procjena	rođeni	umrli	prirodni
2001.0	780310.0	7013.0	8040.0	-1027.0
2002.0	780000.0	7019.0	8161.0	-1142.0
2003.0	781000.0	7134.0	8380.0	-1246.0
2004.0	782900.0	7160.0	7890.0	-730.0

Slika 22. Pregled uvoza xls datoteke

Nakon odabira naslova i opisa potrebno je pokrenuti spremanje pritiskom na tipku „Spremi“. Spremanje se pokreće u pozadini i to na način da se prvo kreira radni list koji se potom

popunjava s podacima iz datoteke. U slučaju da se uvoze velike količine podataka, spremanje može potrajati neko vrijeme.

5.1. Obrasci za unos, provjeru i tvorbu podataka programskim putem

Kako bi se radni listovi mogli popunjavati podacima i uređivati, potrebno je kreirati obrasce za unos i akcije za manipulaciju podataka.

Podaci za statistiku obradu obično se skupljaju u obliku proračunskih tablica sličnih onima unutar Microsoft Excel okruženja. Najzastupljeniji je format takav da redovi predstavljaju jedan unos subjekta, dok su stupci varijable vezane za taj subjekt. Takav format za unos podataka upotrijebiti će se i u ovom radu kako bi se unutar wiki sučelja mogli kreirati novi setovi podataka.

Za prikaz, uređivanje i kreiranje podataka koristiti će se AngularJS koji će kreirati tablicu unutar web preglednika. Tablica će služiti za definiranje varijabli i unos novih setova podataka. Korištenjem programskog jezika, koji će se odvijati na lokalnoj razini, korisniku će se olakšati preglednost i omogućiti mu se jednostavna kontrola nad podacima.

Kako bi se podaci spremili unutar baze koristiti će se Web2Py. Veza između AngularJS i Web2Py bit će asinkronim komuniciranjem između preglednika i servera. Slanjem podataka ili naredbi u JSON formatu, Web2Py će moći uz minimalnu komunikaciju biti u stanju održavati stanje baze podataka onakvim kakav korisnik ima unutar preglednika.

U elije radnog lista sadržavat će pojedini podatak koji će u radnom listu biti definiran svojom adresom.

id	var0	var1	var2	var3	var4
1					
2					
3					

Slika 23. Prazan radni list

Kako bi se uspješno spremio radni list potrebno je definirati naslov radnog lista i kratak opis podataka koje sadrži ili ne sadržavati. Ova dva polja smatraju se dovoljnim za kreiranje novog radnog lista koji će se moći popunjavati i uređivati.

Prvi je stupac proračunske tablice *id* i služi kao identifikator za svaki od unosa. Njegovo uvođenje nije moguće. Svaki od ostalih stupaca predstavlja jednu varijablu za svaki unesen subjekt. Naziv varijable nalazi se unutar zaglavlja proračunske tablice i potrebno ga je eksplicitno definirati. Ukoliko se varijabla ne definira spremanje radnog lista i dalje će biti moguće, no za svaku daljnju obradu podataka u smislu kreiranja grafa i slično bit će potrebno imati definirane sve varijable koje bi se mogle koristiti. Kako je vidljivo sa Slikom 23., unutar praznog radnog lista postoje identifikatori varijabli u smislu „var“ plus redni broj stupca. Ti identifikatori nisu definirane varijable, već se koriste za lakše snalaženje unutar proračunske tablice dok se ne definiraju varijable.

Smjernice za definiranje naziva varijable koje je potrebno slijediti jesu da se ne smiju koristiti razmaci ili dijakritički znakovi, te je poželjan opisni *camelCase* format.

Tablica je dizajnirana na na in da prikazuje samo dio sveukupnih redova. Ograni enje broja prikazanih redova implementirano je kako bi se poboljšao odziv radnog lista. U slu aju da radni list sadrži mnogo unosa koji se istodobno prikazuju unutar preglednika, odziv radnog lista bi se drasti no smanjio i narušio korisni ko iskustvo. Stoga je za kretanje kroz radni list predvi en fiksan dio redova koji se ažuriraju ovisno o korisnikovu kretanju kroz tablicu. Stupci se prikazuju u cijelosti jer je pretpostavka kako se broj varijabli ne e pove avati iznad optimalnog broja.

Kretanje kroz radni list mogu e je na dva na ina. Jedan je pomo u menija iznad prora unske tablice u kojem se nalazi indikator trenutnog prvog prikazanog reda i informacija o posljednjem redu koji sadrži unos. Nakon upisivanja željenog reda za prikaz vidljiva tablica e se ažurirati na na in da prikaz zapo ne od tog željenog reda. Drugi na in za prolaz kroz radni list je pomicanjem kota i a miša u smjeru u kojem se želi pomaknuti prikaz.

U meniju iznad prora unske tablice tako er se nalaze akcije koje služe za dodavanje novog stupca koji ima smisao nove varijable, brisanje reda s kojim se briše pojedini unos i spremanje radnog lista u bazu podataka. Brisanje reda odvija se na na in da se prvo odabere elija unutar reda koji se želi obrisati nakon ega se pritiskom na tipku „Briši red“ briše red i ažurira tablica. Dodavanje nove varijable uvijek se odvija na na in da se doda novi stupac na zadnje mjesto radnog lista. Pokretanjem spremanja radnog lista na server se u JSON formatu šalju podaci iz tablica i informacije o radnom listu te se spremaju u bazu. Kao potvrda o uspješnom spremanju radnog lista tipka „Spremi radni list“ poprimit e zelenu boju, a u slu aju da je došlo do greške ona poprima crvenu boju.

5.2. Vizualizacija statisti kih podataka

Kako bi se kreirani podaci mogli staviti u neki kontekst, podaci se mogu vizualizirati unutar grafova. Za kreiranje takvih grafova koristit e se *Google Charts API*.

Svaki radni list uz karticu za prikaz elija tako er sadrži i karticu gdje se nalazi forma za odabir opcija grafa i njegovo kreiranje. Tako je mogu e definirati tip grafa, naziv i varijable koje se nalaze na apscisi i ordinati. Varijable koje se koriste pri kreiranju grafa moraju biti definirane unutar radnog lista, te e se njihove vrijednosti koristiti kao pojedine to ke na grafikonu.

Opcije

bar

Naziv Bruto plaće grada Zagreba

X mjesec

Y bruto2012, bruto2013

Kreiraj graf

Slika 24. Forma za kreiranje grafa

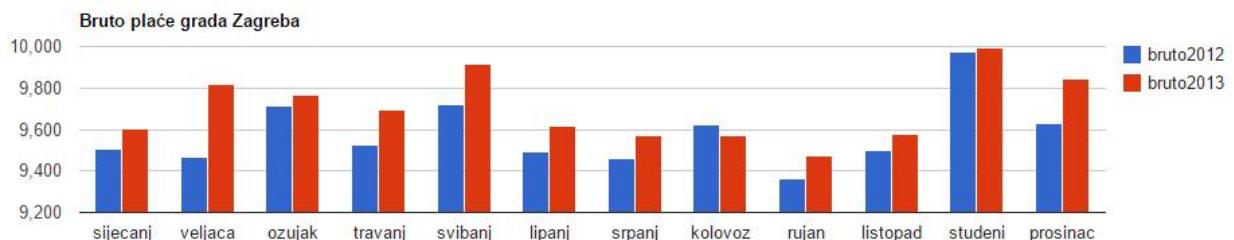
Forma prikazana na Slika 24. tako je kreirati graf tipa *bar*, što označava stupasti grafikon. Naziv je biti „Bruto plaće grada Zagreba“. Na apscisi se nalazi varijabla *mjesec*, dok se na ordinati nalaze dvije varijable *bruto2012* i *bruto2013* odijeljene zarezom. Apscisa prima samo jednu varijablu, dok se na ordinati ovisno o tipu grafikona može koristiti više varijabli odvojenih zarezom.

Nakon pravilno ispunjene forme pritiskom na tipku „Kreiraj graf“ ispod forme će se prikazati novi grafikon koji odgovara odabranim opcijama.

5.2.1. Tipovi grafikona za vizualizaciju

5.2.1.1. Bar

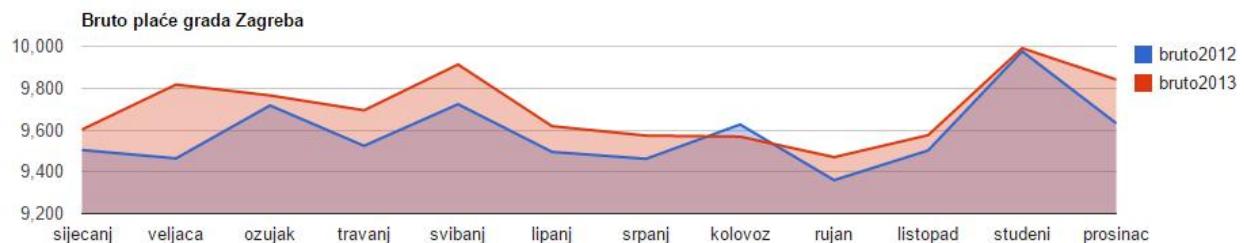
Stupasti grafikon može na apscisi primiti varijablu tipa string ili tipa broj. Ordinata prima više varijabli koje sadrže samo brojeve.

Slika 25. Stupasti grafikon

5.2.1.2. Area

Apscisa površinskog grafa može biti string ili broj, dok ordinata mora sadržavati samo brojeve.

Slika 26. Površinski grafikon

5.2.1.3. Line

Linijski grafikon, poput površinskog, na apscisi može sadržavati brojeve ili stringove, dok ordinata mora sadržavati samo brojeve.

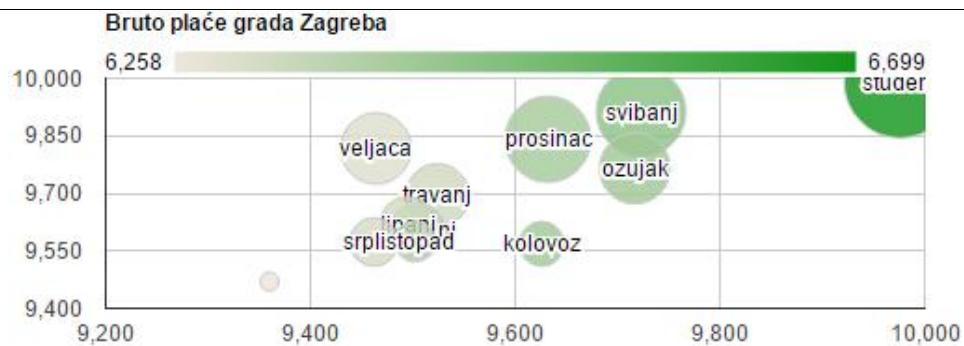

Slika 27. Linijski grafikon

5.2.1.4. Bubble

Grafikoni s mjeđuhri imaju mogu prikazati podatke u dvije do četiri dimenzije. Prve dvije dimenzije su koordinate, treća dimenzija se prikazuje kao boja, dok je četvrta dimenzija prikazana kao veličina mjeđuhri.

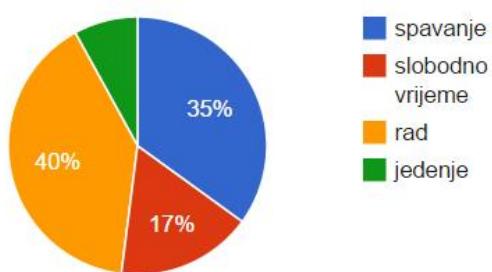
U ovom slučaju prilikom kreiranja grafikona na apscisi se zapravo bira varijabla koja će označavati naziv pojedinog mjeđuhri i ona mora biti string. Ordinata se popunjava na način da se prvo stavlja varijabla koja će obilježavati koordinatu na apscisi, a zatim druga varijabla određuje koordinatu na ordinati. Treća varijabla određuje nijansu boje, a četvrta veličina mjeđuhri. Varijable koje se popunjavaju na ordinatu moraju biti tipa broj.

Slika 28. Grafikon s mjeđuima

5.2.1.5. Pie

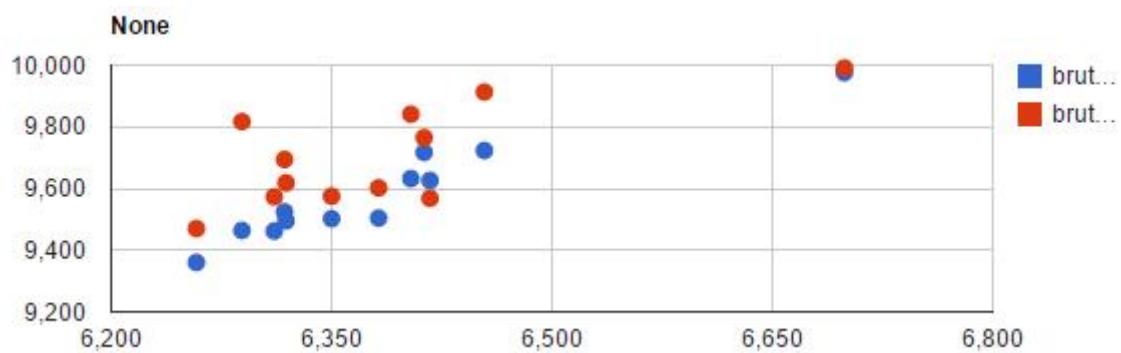
Okrugli grafikon prima dvije varijable od kojih se na apscisi nalazi varijabla sa stringovima, dok ordinata sadrži varijablu s brojevima.

Slika 29. Okrugli grafikon

5.2.1.6. Scatter

Raspršeni grafikon na apscisi i ordinati prima samo varijable s brojevima. Na apscisi je moguće koristiti više varijabli.

Slika 30. Raspršeni grafikon

6. ZAKLJUČAK

Razmatranjem proširivanja wiki filozofije na mogunost statističke obrade dobivena je nova dimenzija u kreiranju lanaka. Umjesto da se uređivanje lanaka sastoji samo od dokumentiranja injenica, sa statističkom obradom se uređivanje lanaka promišlja u sferu znanstvenog istraživanja.

U ovom je radu osmišljen jedan takav sustav koji bi osim klasičnih mogunosti wiki sustava sadržavao forme za kreiranje i uvoz statističkih setova podataka. Tako će su integrirane mogunosti uređivanja i vizualizacije tih statističkih podataka.

Kao daljnja mogućnost razvoja moglo bi se razmotriti integriranje vizualiziranih podataka unutar lanka. Tako će bi se valjalo razmotriti kreiranje mogućnosti statističke obrade i formi koje bi korisnik mogao koristiti za statističku obradu.

LITERATURA

- [1] Andrew Lih: The Wikipedia Revolution, Hyperion, 2009.
- [2] Phoebe Ayers, Charles Matthews, Ben Yates: How Wikipedia Works, No Starch Press, 2008.
- [3] Michael Miller: Wikipedia In 10 Minutes, Pearson Education Inc., 2010.
- [4] Dan O'Sullivan: Wikipedia A New Community of Practice?, Ashgate Publishing, 2009.
- [5] John Broughton: Wikipedia: The Missing Manual, O'Reilly Media, 2008.
- [6] Model-view-controller,
<http://en.wikipedia.org/wiki/Model%20view%controller>, 2.2.2015.
- [7] Massimo Di Pierro: Web2py Complete Reference Manual 5th Edition, 2013.
- [8] Massimo Di Pierro et al.: Web2py Application Development Cookbook, Packt Publishing, 2012.
- [9] Brad Green, Shyam Seshadri, AngularJS, O'Reilly Media, 2013.
- [10] Dan Wahlin: AngularJS in 60 Minutes, Wahlin Consulting, 2013./2014.
- [11] Guide to AngularJS, <https://docs.angularjs.org/guide>, 13.10.2014.

PRILOZI

I. CD-R disc